

Nr 34

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om prästval, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 mars 1957 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 152, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) Lag om prästval

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Tjänst som domprost, kyrkoherde eller komminister i territoriellt pastorat så ock, i den mån Konungen förordnar därom, motsvarande tjänst i icke-territoriellt pastorat tillsättes i den ordning nedan sägs.

Om tillsättning av kyrkoadjunktstjänst är särskilt stadgat.

2 §.

Prästerlig tjänst som avses i denna lag tillsättes efter val, såvitt ej annat följer av 3—5 §§.

Rösträtt vid sådant val tillkommer envar, som äger rösträtt å kyrkostämman i församling inom pastoratet.

Valet sker mellan sökande, som av domkapitlet uppförts på förslag till tjänsten. Före val, som avser domprost- eller kyrkoherdetjänst, äga dock de röstberättigade kalla präst att uppföras på förslaget.

3 §.

I fråga om domprosttjänst skall val äga rum, om ej Konungen till tjänsten förflyttar präst, som innehar annan dylik tjänst.

När val ägt rum, utnämner Konungen till tjänsten antingen präst, som stått under val, eller präst, som sökt tjänsten jämlikt 30 §.

4 §.

Kyrkoherdetjänst tillsättes utan val var tredje gång tjänsten är ledig, genom att Konungen utnämner präst, som sökt tjänsten, eller till tjänsten förflyttar präst, som innehar domprost- eller kyrkoherdetjänst.

Är jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erforderlig, utnämner domkapitlet den präst som skall anses vald.

Har under val jämte annan stått präst, som kallats av de röstberättigade, utnämner Konungen en av dem som stått under val.

Efter val till kyrkoherdetjänst i annat fall än ovan sägs utnämner domkapitlet den som vid valet erhållit de flesta rösterna eller, om flera fått högsta röstetal, den av dem som domkapitlet finner böra erhålla företräde.

5 §.

Var tredje gång komministertjänst är ledig i pastoratet sker tillsättningen utan val, antingen genom att domkapitlet utnämner präst, som sökt tjänsten, eller genom att Konungen till tjänsten förflyttar präst, som innehar annan prästerlig tjänst.

Om tillsättning utan val i visst fall, då präst är ensam behörig sökande, stadgas i 16 § tredje stycket.

Efter val till komministertjänst tillsätter domkapitlet tjänsten enligt vad i 4 § fjärde stycket stadgas om kyrkoherdetjänst.

Behörighet och befodringsgrunder

6 §.

Till prästerlig tjänst må ifrågakomma endast den som äger utöva prästämbetet och som prövas hava den förmåga och de egenskaper, vilka erfordras för tjänstens nöjaktiga bestridande.

7 §.

Särskilda villkor för behörighet äro

a) i fråga om domprost- eller kyrkoherdetjänst: att hava fyllt trettio år och att under minst tre år hava fullgjort prästerlig tjänstgöring inom svenska kyrkan;

b) i fråga om komministertjänst: att under minst aderton månader hava fullgjort tjänstgöring som nyss sagts.

Från dessa behörighetsvillkor må dock Konungen medgiva undantag.

8 §.

Ej må på förslag uppföras

a) den som står på eller vid ansökningstidens utgång stod på förslag till annan prästerlig tjänst eller som över sådant förslag anfört besvär, vilka äro eller vid nämnda tidpunkt voro oavgjorda;

b) den som är eller vid ansökningstidens utgång var sökande till kyrkoherde- eller komministertjänst, vilken skall tillsättas utan val.

I fråga om präst, som kallats av de röstberättigade, skall första stycket äga motsvarande tillämpning, om prästen, när han kallades, stod på förslag eller anfört besvär som avses under a) eller, när han antog kallelse, var sökande till tjänst som under b) sägs.

När kyrkoherde- eller komministertjänst skall tillsättas utan val och fråga ej är om tillsättning genom förflyttning, må icke ifrågakomma präst, som vid ansökningstidens utgång stod på förslag till annan prästerlig tjänst eller som över sådant förslag anfört besvär, vilka vid nämnda tidpunkt voro oavgjorda.

9 §.

Äro tre sökande uppförda på förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst, må präst, som kallats av de röstberättigade, ej uppföras därå, om han icke har minst tio tjänstår eller minst samma tjänstålder som någon på förslaget.

10 §.

Har präst ej under minst fem år fullgjort prästerlig tjänstgöring inom det stift, till vilket han efter prästvigningen först knutits, må han endast under villkor, som Konungen föreskriver, på grund av egen ansökan komma i fråga till prästerlig tjänst inom annat stift.

11 §.

Domprost eller kyrkoherde, som ej under minst fem år innehaft den tjänst till vilken han senast blivit utnämnd, må ej utan Konungens tillstånd på grund av egen ansökan komma i fråga till annan prästerlig tjänst.

Vad i första stycket sägs skall även gälla komminister, när fråga är om tillsättning av tjänst i annat pastorat. Minsta tiden skall dock vara tre år.

12 §.

På förslag till prästerlig tjänst skola behöriga sökande uppföras efter som de, med hänsyn jämväl till tjänstens särskilda behov, finnas äga företräde i förtjänst och skicklighet. Därvid böra tagas i betraktande såväl det nit, det allvar och den skicklighet som sökande visat i honom dittills anförtrott kall, jämte hans tjänstålder, som ock den lärdom han ådagalagt genom examina, utgivna skrifter eller annorledes.

Samma befordringsgrunder skola gälla vid avgivande av förord, som i 35 § sägs, och vid utnämning jämlikt 36 §.

Tillsättning efter val*Om ansökan och förslag*

13 §.

Prästerlig tjänst som skall tillsättas efter val sökes hos domkapitlet inom förelagd tid.

14 §.

Domkapitlet har att, om så kan ske, uppföra tre behöriga sökande på förslag.

15 §.

Anmäler sig ingen behörig sökande, skall domkapitlet utsätta ny ansökningstid. Kommer ej heller då behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

16 §.

Kunna ej flera än två sökande uppföras på förslag, skall likväl med tillsättningen förfaras som om förslaget vore fullständigt.

Vad i första stycket sägs skall även gälla, då på förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst kunnat uppföras endast en sökande. Om i dylikt fall präst ej kallas av de röstberättigade eller fråga om kallelse förfaller jämlikt 25 §, skall den som uppförts på förslaget anses vald.

Finnes till komministertjänst endast en behörig sökande och har ej ny ansökningstid redan varit utsatt jämlikt 15 §, skall domkapitlet ånyo utsätta sådan tid. Om efter förnyat ledigförklarande endast en behörig sökande finnes, äger domkapitlet utnämna honom till tjänsten. Komma flera sökande, är den som sökt tjänsten vid första ledigförklarandet städse berättigad att uppföras på förslag.

17 §.

Präst, som uppförts på förslag, må ej frånträda detta före valet, utan så är att han erhållit annan befattning.

Efter valet må präst, som ej erhållit högsta röstetalet, frånträda förslaget.

18 §.

Har präst, som uppförts på förslag, före valet blivit obehörig till tjänsten, skall domkapitlet skilja honom från förslaget.

19 §.

Har sökande, som uppförts på förslag, före valet avlidit eller jämlikt 17 § frånträtt förslaget eller blivit skild därifrån, skall domkapitlet på förslaget uppföra annan behörig sökande, om sådan finnes. Vad nu sagts skall dock ej gälla, om präst efter kallelse uppförts på förslaget.

Kvarstår på förslag endast präst som kallats, skall han anses vald. Domkapitlet skall genast underrätta de röstberättigade härom.

Finnes efter avgång från förslag ingen behörig sökande och är ej fall, som i andra stycket sägs, skall tjänsten ånyo förklaras ledig. Kommer då ingen behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

I övrigt skall 16 § äga motsvarande tillämpning efter avgång från förslag.

Om prov

20 §.

Prov med predikan och altartjänst skall avläggas av envar på förslaget uppförd sökande, som ej i sin ansökan förklarat sig avstå därifrån. Sådant prov skall äga rum vid högmässogudstjänst inom pastoratet.

Domkapitlet bestämmer, om prov skall avläggas i en eller två kyrkor, samt utsätter dag för prov.

Är sökande, som uppförts på förslag, ej anställd i pastoratet och finnes annan präst att tillgå, må sökanden ej i pastoratet utföra annan prästerlig förrättning än i första stycket sägs.

21 §.

Hindras präst av laga förfall att å utsatt dag fullgöra prov, skall han genast anmäla detta hos domkapitlet. Kan han ej inom fyra veckor efter nämnda dag inställa sig till prov, skall han likväl komma under omröstning. Uteblir präst utan laga förfall, skall domkapitlet skilja honom från förslaget.

22 §.

Ej må präst i annat fall än i 20 § sägs anvisas tjänstgöring inom pastorat, där han söker prästerlig tjänst och icke redan är anställd.

Om kallelse till domprost- eller kyrkoherdetjänst

23 §.

Innan val till domprost- eller kyrkoherdetjänst äger rum, skall frågodag hållas.

24 §.

Väcker röstberättigad å frågodag förslag om att präst skall kallas, skall omröstning företagas sålunda, att den som ej vill att kallelse skall ske röstar nej, och den det vill på sin röstsedel uppför namnet på den präst han anser böra kallas. Därest nejrösterna understiga hälften av de avgivna rösterna samt röstsiffran för den präst som erhållit högsta röstetalet antingen uppgår till minst en femtedel av samtliga i röstlängden upptagna röstberättigade eller utgör minst fyrahundra, är denne kallad. Hava flera

präster var för sig erhållit högsta röstetalet och sådan röstsiffra, som nu är sagd, skiljer lotten mellan dem. Uppgå nejrösterna till hälften av de avgivna rösterna eller har ej tillräckligt röstetal tillfallit någon av de präster som varit under omröstning, är frågan om kallelse förfallen.

Beträffande omröstningen skall i övrigt gälla vad i denna lag stadgas om val.

25 §.

Avböjer präst kallelse eller finner domkapitlet genom beslut, som vinner laga kraft, den kallade obehörig att uppföras på förslaget, förfaller frågan om kallelse. Domkapitlet skall genast underrätta de röstberättigade härom.

26 §.

Antager präst kallelse och finnes han behörig, skall domkapitlet uppföra honom på förslaget.

Vill präst som antager kallelse avstå från prov, skall han avgiva förklaring härom vid antagandet av kallelsen. I övrigt skola 20—22 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om honom.

27 §.

Har efter frågodag, varå kallelse ej kommit till stånd, någon avgått från förslaget, skall, efter tillämpning av 19 § första stycket, ny frågodag hållas.

Därest präst, som kallats, före valet avlidit eller förlorat behörighet, som han hade å frågodagen, skall ny frågodag likaledes hållas.

Om val

28 §.

Varje röstberättigad äger vid valet en röst.

Rösträtt må ej utövas av annan än den som personligen finner sig vid valförrättningen. Make äger dock genom fullmakt överlåta sin rösträtt till andra maken. Fullmakt skall vara ställd till andra maken samt av utställaren egenhändigt underskriven med angivande av den dag underskrivandet skett ävensom bevitnad av en person. Till vittne må ej tagas utställarens make och ej heller barn till utställaren eller hans make. Är fullmakt ej så underskriven och bevitnad som nu angivits, är den ogill.

29 §.

Vid valet skall den röstlängd följas, som gäller för omröstning å kyrkostämman, samt jämväl i övrigt tillämpas vad om sådan röstlängd finnes stadgat.

Valet skall ske med slutna sedlar.

Om särskild ansökan till domprosttjänst m. m.

30 §.

Domprosttjänst må sökas jämväl utom förslag. Ansökan skall ingivas till domkapitlet inom klagotiden för valet eller, därest jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erfordras, inom klagotiden för frågodagsförrättningen.

Domkapitlet skall till Konungen avgiva yttrande angående dem som kunna komma i fråga till tjänsten.

31 §.

Har under val till kyrkoherdetjänst jämte annan stått präst, som kallats, skall domkapitlet till Konungen avgiva yttrande i ärendet.

Tillsättning utan val

32 §.

Vid tillsättning av kyrkoherde- eller komministertjänst utan val skall tjänsten, såvitt ej annat följer av 38 §, sökas hos domkapitlet inom förelagd tid.

33 §.

Anmäler sig ingen behörig sökande, skall domkapitlet utsätta ny ansökningstid. Kommer ej heller då behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

34 §.

Finnes en eller flera behöriga sökande, skall domkapitlet bereda kyrkorådet i envar församling inom pastoratet tillfälle att yttra sig om dem.

Har sökande, efter det kyrkoråd yttrat sig, avlidit eller återkallat sin ansökan eller blivit obehörig, skall domkapitlet, om skäl äro därtill, bereda kyrkorådet nytt tillfälle att yttra sig.

35 §.

Sedan yttranden inkommit eller därför bestämd tid utgått, har domkapitlet i fråga om kyrkoherdetjänst att i yttrande till Konungen angiva, vem av de sökande domkapitlet förordar till tjänsten. Om skäl äro därtill, må domkapitlet jämväl angiva, vilka domkapitlet anser böra komma i fråga i andra och tredje rummen.

36 §.

Är fråga om komministertjänst, äger domkapitlet, sedan yttranden inkommit eller därför bestämd tid utgått, till tjänsten utnämna behörig sökande.

37 §.

Prästerlig tjänst må tillsättas genom förflyttning endast om det påkallas av att annan prästerlig tjänst indrages eller eljest synnerliga skäl äro att innehavare av dylik tjänst förflyttas.

38 §.

Uppkommer fråga om att tillsätta prästerlig tjänst genom förflyttning, förordnar Konungen, att tjänsten ej skall ledigförklaras.

39 §.

Domkapitlet skall bereda kyrkorådet i envar församling inom pastoratet tillfälle att yttra sig angående präst, om vars förflyttning är fråga, samt till Konungen avgiva eget yttrande i ärendet.

Besvär

40 §.

Över frågodagsförrättning må, därest jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erfordras, besvär hos domkapitlet anföras av röstberättigad.

Besvären skola hava inkommit till domkapitlet, därest å frågodagen ej kallats präst att uppföras på förslaget, inom tre veckor från den dag, då förrättningen avslutades, samt eljest inom samma tid från det klaganden erhöll del av underrättelse enligt 19 § andra stycket eller 25 §.

I annat fall än i första stycket sägs må klagan över frågodagsförrättning föras endast i sammanhang med besvär över valförrättningen.

41 §.

Över valförrättning må besvär hos domkapitlet anföras av röstberättigad och av präst, som stått under omröstning vid valet.

Besvären skola hava inkommit till domkapitlet inom tre veckor från den dag, då förrättningen avslutades.

42 §.

I domkapitlets beslut i fråga om tillsättning av prästerlig tjänst må ändring sökas genom besvär hos Konungen.

Besvären skola ingivas till ecklesiastikdepartementet inom tre veckor från den dag, då beslutet tillkännagavs genom anslag i domkapitlets lokal.

Över beslut om förslag så ock över beslut om förord, som i 35 § sägs, eller om utnämning jämlikt 36 § må besvär anföras endast av sökande; dock må besvär över beslut, varigenom präst, som kallats att uppföras på förslag, förklarats obehörig därtill, anföras av den kallade och av röstberättigad.

Särskilda bestämmelser

43 §.

Kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat tillsättes i och med tillsättning av biskopstjänsten i stiftet.

44 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.

2. Genom lagen upphävas lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster, 19 kap. 11 § kyrkolagen samt §§ 6, 7, 8 och 10 reglementet den 31 januari 1896 (nr 3) för Lappmarks ecklesiastikverk.

3. Med tillsättning av prästerlig tjänst, som före denna lags ikraftträdande kungjorts till ansökan ledig, skall förfaras efter hittills gällande lag.

4. Den indelning av kyrkoherdetjänsterna, som gjorts för tillämpning av 41 § 4 mom. i 1934 års lag, skall ligga till grund för tillämpning av 4 § första stycket i den nya lagen. Beträffande kyrkoherdetjänster, som ej omfattas av nämnda indelning, bestämmer Konungen indelningen.

5. För att bestämma den ordning, i vilken 5 § första stycket i den nya lagen skall tillämpas, skola domkapitlen, vart inom sitt stift, medelst lottning fördela de pastorat inom stiftet, i vilka vid lagens ikraftträdande komministertjänst är inrättad, i tre så långt möjligt jämstora, med A, B och C betecknade grupper; och skall stadgandet första gången tillämpas beträffande pastorat, som hänförts till gruppen A, första gången komministertjänst i pastoratet efter denna lags ikraftträdande blir ledig, beträffande pastorat, som hänförts till gruppen B, andra gången dylik ledighet föreligger samt beträffande pastorat, som hänförts till gruppen C, tredje gången detta inträffar. Inrättas komministertjänst i pastorat, där dylik tjänst ej tidigare funnits, bestämmer Konungen, i vilken ordning 5 § första stycket skall tillämpas beträffande pastoratet.

2) Lag

angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen
den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel

Härigenom förordnas, att 7 § 1 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, att i 13 § samma lag¹ skall införas ett nytt moment, betecknat 6 mom., av nedan angiven lydelse samt att nuvarande 6 mom. av sistnämnda paragraf skall betecknas 7 mom. och erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

7 §.

1 mom. Över val av ledamöter och suppleanter i domkapitel må anföras besvär, vilka, ställda till Konungen, skola sist före klockan tolv å tjugonde dagen efter valets avslutande ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro för domkapitlet tillgängliga, har att med eget yttrande till Konungen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet. Om besvär över val, som förrättats av teologisk fakultet, gälle dock vad särskilt är stadgat.

13 §.

(Föreslagen lydelse)

7 §.

1 mom. Över val av ledamöter och suppleanter i domkapitel må anföras besvär, vilka, ställda till Konungen, skola inom tre veckor från den dag, då valet avslutades, ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro för domkapitlet tillgängliga, har att med eget yttrande till Konungen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet. Om besvär över val, som förrättats av teologisk fakultet, gälle dock vad särskilt är stadgat.

13 §.

6 mom. I fråga om innehavare av prästerlig befattning, som ej lyder under domkapitel, och präst utan prästerlig befattning tillkommer befogenhet, som i 4 och 5 mom. sägs, domkapitlet i det stift, inom vilket

¹ Senaste lydelse av 13 § 6 mom., se 1948:490.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 mom. Den som icke åtnöjes med domkapitels beslut i något av de i 2—5 mom. angivna hänseenden äger hos Konungen söka ändring genom besvär, vilka skola *hava inkommit* till ecklesiastikdepartementet *inom en månad från det han erhöll del av beslutet.*

prästen har sitt hemvist. Äger han ej hemvist inom riket, tillkommer dylik befogenhet Uppsala domkapitel.

7 mom. Den som icke åtnöjes med domkapitels beslut i något av de i 2—5 mom. angivna hänseenden äger hos Konungen söka ändring genom besvär, vilka skola *ingivas* till ecklesiastikdepartementet.

Beslut som — — — annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.

I fråga om besvär över beslut, som avses i 13 § 7 mom., skall, om det meddelats före denna lags ikraftträdande, äldre lag gälla.

I samband med propositionen har utskottet behandlat fyra i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 516 av herr *Mannerskantz* samt II: 650 av herr *Staxäng m. fl.*;

motionen II: 651 av herrar *Olofson* och *Nilsson* i Lönsboda; ävensom motionen II: 652 av herr *Svenungsson m. fl.*

Beträffande de skäl, som anförts för de genom propositionen framlagda förslagen, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen samt motionerna.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 3 mars 1950 tillkallade dåvarande statsrådet N. Quensel den 15 april samma år särskilda sakkunniga — 1950 års prästvals-kommitté — för att inom ecklesiastikdepartemen-

tet biträda med en översyn av prästvalslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor.¹

Tillkallandet av de sakkunniga får ses mot bakgrunden av det vid 1949 års riksdag fattade principbeslutet om en prästlönerreform (prop. 1949: 204; SL¹U 2; Rskr 399). Detta innebar bland annat att för ordinarie församlingspräster skulle införas en *förflyttningsskyldighet* av i princip samma räckvidd som den för civilstatstjänstemän i allmänhet stadgade. Under förarbetena till prästlönerreformen hade framhållits, att frågan om förflyttning av ordinarie präster icke kunde regleras endast genom bestämmelser i ett avlöningsreglemente utan för sin lösning förutsatte sådan ändring i gällande prästvalslagstiftning, att ett pastorat förpliktades att — även utöver nu förekommande fall — såsom ordinarie prästman mottaga präst, vilken pastoratsmenigheten icke själv valt. Spörsmålet om en uppmjukning av prästvalsbestämmelserna på denna punkt borde lösas, så snart det hunnit nöjaktigt utredas. I direktiven för de sakkunniga erinrades om dessa uttalanden. Vidare anfördes i direktiven, att principbeslutet om en prästlönerreform tvingade fram ett slutligt ställningstagande till ett annat spörsmål på prästvalsområdet — ett spörsmål av ojämförligt större praktisk räckvidd — nämligen det om *stiftsbandet*. Ovedersägligt vore, att avlöningsreformen på flera väsentliga punkter skapat ett nytt läge för denna gamla frågas allsidiga bedömande, och frågan borde därför nu tagas upp till ny prövning. Slutligen framhölls i direktiven, att utredningen erbjöde ett naturligt tillfälle att även undersöka frågan om de s. k. *prästvalsprivilegierna*.

Med anledning av en framställning från Sveriges yngre prästers förbund beslöt Kungl. Maj:t den 24 april 1953 utvidga prästvalskommitténs uppdrag till att omfatta även spörsmålet, huruvida särskilda bestämmelser borde gälla vid tillsättning av komministertjänst var tredje gång den är ledig, ävensom de övriga spörsmål avseende ändringar i gällande prästvalslagstiftning, som kunde uppkomma under utredningsarbetet och icke rörde huvudgrunderna i lagstiftningen.

Prästvalskommitténs arbete har sedermera också inriktats på vissa spörsmål i anslutning till den ifrågasatta *pastoratsindelningsskyldighetsreformen*. Med anledning av remiss — i viss del — av pastoratsindelningssakkunnigas betänkande med förslag till allmänna riktlinjer för den territoriella pastoratsindelningen och församlingsprästerliga organisationen m. m. (SOU 1953: 11) överlämnade kommittén den 17 juni 1953 en promemoria rörande erforderliga övergångsarrangemang i avseende å tjänstinnehavarens förflyttning

¹ De sakkunniga utgjordes av dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, överdirektören i fängvårdsstyrelsen H. Göransson, tillika ordförande, kanslirådet i Kungl. Maj:ts kansli N.-E. Brolin, ledamoten av riksdagens andra kammare E. Gustafsson i Bogla, domkyrkosysselmannen O. Hassler och numera biskopen E. Malmström. Den 24 mars 1954 blev Brolin på egen framställning entledigad och som sakkunnig i hans ställe tillkallades numera byråchefen i eklelesiastikdepartementet N. Hörjel.

m. m. vid en reform av nyss angivet slag. Denna promemoria har i huvudsak återgivits i Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet den 12 augusti 1953 (nr 2). Därefter har kommittén den 12 februari 1954 avgivit ett särskilt betänkande med förslag till vissa övergångsordningar vid en allmän reform av pastoratsindelningen (stencilerat). I detta betänkande har bland annat framlagts förslag till lag med särskilda bestämmelser om tillsättning av prästerliga tjänster i samband med nyindelning av riket i pastorat. Betänkandet har remissbehandlats i vanlig ordning men har sedan — i avvaktan på ett ställningstagande till hela frågan om pastoratsindelningsreformen — icke föranlett någon åtgärd.

Den 28 juli 1956 har prästvalskommittén avgivit sitt slutbetänkande med förslag till ny lagstiftning om tillsättning av ordinarie församlingspräster-tjänster samt till bestämmelser om prästerliga disponibilitetsbefattningar (SOU 1956: 30). Betänkandet innehåller — utom förslag till ny prästvals lag och till kungörelse om prästerliga disponibilitetsbefattningar — även förslag till ny prästvalsstadga och till flera följdändringar i författningar på den kyrkliga lagstiftningens område. — Kommitténs förslag är i huvudsak enhälligt. Två reservationer föreligger dock beträffande frågan om stiftsbandet.

Över betänkandet i dess helhet har efter remiss yttranden avgivits av kammarkollegiet, statskontoret, samtliga domkapitel och stiftsnämnder, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Örebro och Norrbottens län samt styrelserna för Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska pastoratens riksförbund och Svenska prästförbundet.

Domkapitlen har jämväl överlämnat av dem infordrade yttranden från ett trettiotal kontraktsprostar och andra präster samt ett sjuttiotal kyrkoråd i icke-privilegerade församlingar. Vidare har domkapitlen i stift med privilegerade församlingar bifogat från kyrkoråden i dessa församlingar infordrade yttranden beträffande frågan om prästvalsprivilegierna; och länsstyrelsen i Norrbottens län har överlämnat yttranden från drätselkammaren i Kiruna stad samt kommunalfullmäktige i Pajala och Edefors kommuner.

Infordrade yttranden över vissa delar av betänkandet har avgivits av justitiekanslersämbetet (i fråga om prästvalsprivilegierna), chefen för marinen (beträffande tillsättning av prästerliga tjänster i Skeppsholms församling och Karlskrona amiralitetsförsamling) och skolöverstyrelsen (såvitt angår befordringsgrunder och tjänstårsberäkning) samt av riksräkenskapsverket och statens lönenämnd (i fråga om resekostnadsersättning åt provpredikant, tillsättning av tjänst genom förflyttning, prästerliga disponibilitetsbefattningar m. m.).

Chefen för marinen har överlämnat yttranden från kyrkoråden i Skeppsholms församling och Karlskrona amiralitetsförsamling.

Slutligen har en skrift i ärendet inkommit från styrelsen för Skara stifts pastoratsförbund.

Här må anmärkas att i förevarande proposition endast framlägges förslag till varaktiga bestämmelser om tillsättning av prästtjänster. I proposition samma dag, nr 153, angående en reform av den territoriella pastoratsindelningen och den församlingsprästerliga organisationen i riket m. m. — vilken proposition hänvisats till statsutskottet — behandlas vissa spørsmål rörande särskilda bestämmelser om tillsättning av prästerliga tjänster i samband med nyindelning av riket i pastorat.

Huvudgrunderna för den föreslagna prästvalslagstiftningen

Gällande bestämmelser

Prästvalslagstiftningens konstitutionella karaktär av kyrkolag fastslås i § 30 regeringsformen, där det heter.

Om tillsättning av prästerliga tjänster i församlingarna och den rätt, som därvid tillkommer Konungen och församlingarna, stadgas i särskild lag, stiftad i den ordning 87 § 2 mom. föreskriver.

Den nu gällande huvudförfattningen på prästvalsområdet är lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster (*PVL*). Tillämpningsföreskrifter till lagen och kompletterande stadganden i övrigt finns i ett flertal författningar, bland annat kungörelsen den 7 december 1934 (nr 774) med vissa föreskrifter angående vad som bör iakttagas vid ledighet i prästerlig tjänst samt ansökning till sådan tjänst, stadgan samma dag (nr 575) om prästval, kungörelsen samma dag (nr 577) om insändande i vissa fall till Kungl. Maj:t av ansökningshandlingar till kyrkoherdetjänst m. m. samt kungörelsen samma dag (nr 578) om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster.

PVL:s tillämpningsområde är i huvudsak begränsat till *ordinarie prästerliga tjänster i pastorat*, d. v. s. domprost-, kyrkoherde- och komminister-tjänster. I fråga om tillsättning av »extra ordinarie prästerlig tjänst — — i församling» hänvisas i 47 § 2 mom. till särskilda bestämmelser. Motsvarande hänvisning göres där också beträffande tillsättning av »prästerlig tjänst, som vid sjukhus eller ock vid bruk, fabrik eller annat verk eller vid arbetsföretag av större omfattning må vara inrättad eller med Konungens tillstånd inrättas.» Och enligt 47 § 1 mom. skall om tillsättning av prästerlig tjänst vid krigsmakten, utländsk beskickning, fängelse eller hospital lända till efterrättelse vad Kungl. Maj:t förordnar.

PVL:s bestämmelser är emellertid icke utan vidare tillämpliga på alla ordinarie prästerliga tjänster i pastorat. Om en församling blivit tillförsäkrad någon särskild rätt eller förmån i fråga om tillsättning av prästerlig tjänst eller om Kungl. Maj:t meddelat särskilda bestämmelser rörande domkapitlets förfarande vid tillsättning av viss kyrkoherde- eller komminister-tjänst, ingriper detta modifierande på PVL:s bestämmelser (46 §). Här åsyftas främst de särskilda bestämmelserna om tillsättning av prästerliga tjänster i privilegierade församlingar. Dessa bestämmelser skall närmare beröras i det följande. Det må vidare anmärkas, att särskilda regler gäller beträffande prästtillsättning i icke-territoriella församlingar.¹

Prästvalsagstiftningen innehåller ett mycket detaljrikt komplex av regler. Tillsättningsförfarandet är uppdelat i olika — var för sig noggrant reglerade — led och har sedan gammalt krävt avsevärd tid. Här skall till en början endast behandlas vissa huvudprinciper för lagstiftningen och de väsentligaste punkterna i förfarandet.

En huvudprincip för PVL kan sägas ligga i bestämmelserna om *stiftsbandet* (3 §). Enligt dessa äger präst befodringsrätt endast inom det stift han tillhör. Regeln härom är emellertid försedd med åtskilliga undantag, som närmare behandlas i ett senare sammanhang.

En annan huvudprincip får anses vara den, att pastoratsmedlemmarna skall själva välja innehavare av prästerlig tjänst. Även denna *valprincip* är emellertid underkastad viktiga modifikationer. Valfriheten begränsas under alla omständigheter av bestämmelser om myndighetsinflytande vid upprättande av förslag m. m. Längst är valprincipen genomförd i fråga om komministertjänster. Efter val till sådan tjänst skall den, som vid valet fått de flesta rösterna, av domkapitlet utnämnas till tjänsten. Detsamma gäller visserligen som huvudregel även beträffande kyrkoherdetjänster, men här stadgas flera undantag. Har fjärde provpredikant varit under omröstning eller gäller det en s. k. tredjegångstillsättning, tillkommer utnämningssrätten Kungl. Maj:t, som dessutom alltid har att utnämna innehavare av domprosttjänst. Kungl. Maj:t är därvid icke bunden av valutgången och kan i regel utnämna även präst, vilken direkt hos Kungl. Maj:t anmält sig som sökande till tjänsten (41 § 1—5 mom.).

Huvudleden i själva *tillsättningsförfarandet* är 1) ledigkungörande, ansökningsförfarande och upprättande av förslag, 2) predikoprov samt, vid tillsättning av domprost- och kyrkoherdetjänster, frågodagsförrättning, 3) valförrättning samt 4) utnämning.

Förfarandet inleds med att domkapitlet genom anslag och tillkännagivande i allmänna tidningarna kungör tjänsten till ansökning ledig (1 §). Ansökan skall ingivas till domkapitlet inom 30 dagar från anslagsdagen

¹ Hovförsamlingen, Skeppsholms församling, Karlskrona amiralitetsförsamling, finska församlingen i Stockholm samt tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg. Karlsborgs församling är blandat territoriell och icke-territoriell.

räknat. Sedan ansökningstiden gått till ända, skall domkapitlet så snart ske kan och senast inom 30 dagar uppgöra förslag till tjänstens besättande (2 §). Beträffande behörighetskrav och befordringsgrunder lämnas i 3—10 §§ ingående föreskrifter. Förslaget skall i princip omfatta tre behöriga sökande. Har ej tre sådana anmält sig, utsättes ny ansökningstid (13 §). Den som uppförts på förslag äger ej före valet återkalla sin ansökan av annan grund än att han blivit befordrad till annan tjänst (14 §). Domkapitlets förslag kan särskilt överklagas hos Kungl. Maj:t.

Sedan förslaget vunnit laga kraft eller däröver anförda besvär blivit avgjorda, börjar nästa led i förfarandet genom att domkapitlet utsätter provdagar att äga rum tre söndagar i följd samt förordnar en ojävig valförrättare (17 §; 22 § 1 mom). Den som uppförts på förslag är i princip skyldig att avlägga predikoprov (18 och 19 §§). Gäller valet domprost- eller kyrkoherdetjänst, skall söndagen efter sista provdagen vara frågodag (23 §). Vid frågodagsförrättning äger församlingen kalla fjärde provpredikant. Kallelseförslag kan väckas av varje röstägande. Har dylikt förslag väckts, vidtar en särskild slutna omröstningsprocedur. Den som motsätter sig kallelse röstar nej, medan den som vill kalla fjärde provpredikant på sin sedel uppför namnet på den han vill kalla. För att kallelseförslag skall anses godkänt fordras, dels att antalet nej röster ej uppgår till hälften eller fler av samtliga, dels att kallelseförslaget erhåller minst 300 röster eller, om $1/5$ av pastoratets hela röstetal skulle vara mindre, så många röster som svarar mot denna andel (28 § 1 mom). Förklarar sig den kallade villig att efterkomma kallelsen och finnes han vara behörig till tjänsten, uppför domkapitlet honom som fjärde provpredikant på förslaget och utsätter provdag för honom. Över domkapitlets beslut att uppföra den kallade på förslaget kan särskilda besvär anföras.

Härefter följer så själva valförrättningen (31 §). Valet sker med slutna sedlar. Rösträtt vid valet — liksom vid frågodagsförrättning — tillkommer envar som inom församlingen äger att delta i kyrkostämmas överläggningar och beslut (26 §). Även över valförrättningen kan särskilda besvär anföras.

Det sista ledet i tillsättningsförfarandet, utnämningen, har tidigare kortfattat berörts. Här skall endast anmärkas, att vid domprosttillsättningar och i flertalet fall, då kyrkoherdetjänst skall tillsättas av Kungl. Maj:t, ett nytt ansökningsförfarande skall äga rum, efter det att valet vunnit laga kraft.

I de privilegierade församlingarna avviker förfarandet vid tillsättning av kyrkoherdetjänst helt från det normala. Något ansökningsförfarande äger icke rum. Församlingsvalet står mellan präster, som församlingen — utan någon begränsning av stiftsband — kallat att avlägga prov. Efter valet uppföres de tre, som fått de flesta rösterna, på förslag till tjänsten; och Kungl. Maj:t äger sedan utnämna en av de på förslaget uppförda. — Be-

träffande tillsättning av komministertjänst i privilegierad församling föreligger endast de avvikelserna från det normala, att befodringsrätt som regel står öppen för hela rikets prästerskap samt att församlingen äger på frågodag kalla fjärde provpredikant.

Kommittéförslaget

Såsom framgått av den inledningsvis lämnade redogörelsen för prästvalskommitténs uppdrag har i detta icke ingått att verkställa en förutsättningslös utredning rörande prästvalslagstiftningen i dess helhet.

Kommittén understryker i sitt betänkande, att den icke haft att överväga frågan om ett fullständigt avskaffande av prästvalen. Emellertid berör kommittén i korthet de önskemål om en reform av dylik innebörd, som tid efter annan framkommit, och riktar därvid uppmärksamheten bland annat på en motion till 1951 års kyrkomöte samt ett uttalande av Svenska prästförbundets centralstyrelse i ett remissyttrande den 31 maj 1954. Kommittén anför därefter följande.

Enligt prästvalskommitténs mening har sedan nuvarande prästvalslag tillkom intet skett, som motiverar att man nu skulle frångå den hävdvunna ordningen, att kyrkoherde- och komministertjänst som regel tillsättes genom att församlingen till ny innehavare av tjänsten genom ett allmänt val utser en av dem som sökt tjänsten. Kommittén är även övertygad om att ett förslag om prästvalens avskaffande i nyssberörda utsträckning skulle sakna allmän förankring — detta oavsett huru ett system med myndighets-tillsättning utformades och i vilka nya former än församlingen finge tillfälle att giva sin mening tillkänna. Då kommittén haft att överväga lämpligheten av jämkningar i nuvarande avvägning mellan menighets- och myndighetsinflytande på tillsättningen av ordinarie församlingsprästtjänster och ur dessa överväganden i någon mån måst framgå förslag om en förskjutning emot sistnämnda faktor, är kommitténs förslag icke avsedda såsom ett led i någon tänkt, successiv avveckling av församlingarnas valrätt.

Kommitténs förslag till ny prästvalslag innebär alltså, att kyrkoherdar och komministrar alltjämt i flertalet fall skall utses genom direkta val av pastoratsmenigheten men att den nuvarande avvägningen mellan menighetens, domkapitlets och Kungl. Maj:ts inflytande vid tillsättningarna förskjutes något i syfte att prästernas intresse av rättvis befodran efter förtjänst och skicklighet skall bli bättre tillgodosett. Den största nyheten är här, att tredjegångstillsättning införes även beträffande komministertjänster. Var tredje gång dylik tjänst är ledig i ett pastorat skall tjänsten — enligt förslaget — tillsättas av domkapitlet utan föregånget val. Församlingskyrkoråden i pastoratet skall emellertid beredas tillfälle att yttra sig över de sökande, innan domkapitlet fattar sitt beslut. — I fråga om kyrkoherdetjänsterna föreslår kommittén bland annat, att val ej heller skall äga rum vid tredjegångstillsättning av dylik tjänst utan på motsvarande sätt

ersättas med yttranden från församlingskyrkoråden. Utnämningssrätten skall vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst fortfarande ankomma på Kungl. Maj:t; och detsamma skall vara fallet, när »fjärde provpredikant» kallats. Emellertid föreslås här den ändringen, att präst ej vidare skall ha möjlighet att efter valet söka kyrkoherdetjänst direkt hos Kungl. Maj:t. — Beträffande tillsättning av domprosttjänst innehåller kommittéförslaget inga väsentliga ändringar.

Den viktigaste av de frågor kommittén enligt sina direktiv haft att överväga är den om stiftsbandet. Kommittémajoriteten förordar nu, att stiftsbandet i princip skall avskaffas. Av flera skäl — bland annat för att hindra att det i tider av prästbrist skall inträda markanta ojämnheter stiftens emellan i fråga om tillgång på prästerlig arbetskraft — föreslås dock en viss inskränkning i prästernas rörelsefrihet i form av en tidsbegränsad stiftsbundenhet. Enligt förslaget skall en präst sålunda under de första fem åren efter sitt inträde i prästerlig verksamhet som regel icke äga söka sig till annat stift.

I ett särskilt avsnitt av sitt betänkande behandlar kommittén den sedan länge omdiskuterade frågan om provpredikningarna. Kommittén föreslår, att provpredikningarna skall bibehållas vid sådana tjänstetillsättningar, som föregås av val, men därvid bli frivilliga. Sökande till tjänst skall i sin ansökan uppge, huruvida han önskar avlägga prov. Denna förklaring skall sedan vara bindande, vare sig den har positivt eller negativt innehåll. I detta sammanhang föreslår kommittén också, att provpredikant skall få ersättning ur kyrkofonden för sina kostnader.

Enligt direktiven har kommittén också haft till uppdrag att utreda frågan om sådan ändring i prästvalslagstiftningen som erfordras för att prästlöne-reglementets bestämmelser om prästs förflyttningsskyldighet skall kunna tillämpas. Kommittén föreslår nu, att alla domprost-, kyrkoherde- och komministertjänster skall kunna tillsättas genom förflyttning av präst. Beträffande kyrkoherde- och komministertjänster skall detta dock kunna ske endast vid »tredjegångsledighet». Beslutanderätten skall i samtliga fall — sålunda även i fråga om komministertjänst — tillkomma Kungl. Maj:t som, då viss tjänst behöver tagas i anspråk för förflyttning, förordnar att tjänsten ej skall ledigförklaras. Tillfälle skall sedan beredas vederbörande församlingskyrkoråd att yttra sig över präst, om vars förflyttning till tjänsten är fråga.

Kommitténs översyn av gällande regler om behörighet till prästerlig tjänst och om befodringsgrunder har resulterat i förslag till ändrade bestämmelser, bland annat rörande tjänstålder och tjänstårsberäkning.

Slutligen föreslår kommittén, att prästvalsprivilegierna skall upphävas och att den nya prästvalslagen alltså skall bli helt tillämplig även på tjänster i de nuvarande privilegierade församlingarna.

Efter denna översikt över huvudpunkterna i kommitténs förslag kan det

vara på sin plats att något beröra vissa allmänna strävanden, som präglat kommitténs arbete vid utformningen av förslaget detaljer.

Till en början bör då framhållas, att kommittén sökt förenkla tillsättningsproceduren och minska den nuvarande — enligt kommittén anmärkningsvärt stora — tidsåtgången vid tjänstetillsättningarna. Kommittén påvisar (betänkandet s. 105 f), att tillsättningen av en komministertjänst för närvarande normalt kräver omkring fem månader och tillsättningen av en kyrkoherdetjänst — allt efter vilka huvudregler som blir tillämpliga — mellan fem och nio månader samt att inträffandet av ett flertal tänkbara omständigheter kan medföra ytterligare utsträckning av proceduren. Långsamheten i tillsättningsordningen medför enligt kommitténs mening påtagliga olägenheter. Kommittén anför i denna del.

Minst kännbart torde förhållandet vara för församlingarna, änskönt det kyrkliga arbetet stundom torde kunna påverkas på ett ofördelaktigt sätt. För domkapitlen uppstå svårigheter med vakanser och med tvång att i många fall förordna vikarier i avbidan på att ny innehavare till ifrågavarande tjänst blir utnämnd. Särskilt besvärande är den långsamma proceduren för de präster, som söka den lediga tjänsten. De få känna en långvarig ovisshet. Men härtill kommer att ett tillsättningssystem, som är fotat på avläggande av prov och på menighetsval ansetts kräva — och även enligt prästvalskommitténs mening kräver — såväl att präst, vilken sökt viss tjänst, i regel kvarstår som sökande ända till dess valet förrättats som att präst ej må samtidigt ha förslagsrum till flera tjänster. Systemet innebär sålunda normalt en långvarig bundenhet för präst som uppförts å förslag till en ledig tjänst.

Kommitténs strävanden efter att förenkla och förkorta tillsättningsordningen avspeglas på flera punkter i förslaget. Sålunda har de nya bestämmelserna om »tredjegangstillsättning» utformats under beaktande av bland annat intresset att få en tämligen enkel och snabb procedur. Vidare kan i detta sammanhang nämnas, att kommittén föreslår förkortning av ansökningstider och begränsning av skyldigheten att på nytt ledigförklara tjänst, till vilken fullständigt förslag på tre präster ej kunnat upprättas. Till ytterligare förslag i nu nämnd riktning finns det anledning att återkomma i det följande.

Ett annat utmärkande drag i kommitténs förslag till ny prästvals lag och ny prästvalsstadga är en strävan att *åstadkomma större systematisk reda, enkelhet och överskådlighet* än som präglar nu gällande författningar i ämnet. Kommittén framhåller, att den nuvarande uppdelningen mellan PVL och administrativt utfärdade författningar kan följas tillbaka ända till 1883 års prästvals lag och att nu gällande lagstiftning i formellt hänseende står i starkt beroende av denna. Härefter anför kommittén.

Ehuru sålunda den en gång tillkomna uppdelningen av komplexet av bestämmelser rörande det prästerliga befordringssystemet fasthållits vid upprepade reformer av lagstiftningen, synes det prästvalskommittén att denna

uppdelning är föga lyckad. Prästvalslagen innehåller, utöver bestämmelser av grundläggande karaktär, en mångfald detaljbestämmelser med mer eller mindre perifert innehåll. Detta medför — — — att även den som har lång erfarenhet av att tillämpa denna lagstiftning ofta måste fråga sig om regleringen av ett visst förhållande står att finna i lagen eller i någon av de administrativa författningarna. Hela denna lagstiftning synes kommittén vara präglad av brist på systematisk reda.

Kommittén drar sedan upp riktlinjer för en ny uppdelning mellan lag och stadga och finner det därvid tydligt att den nya prästvalslagen bör innehålla den grundläggande kompetensregleringen mellan Kungl. Maj:t, domkapitlen och församlingarna. För Kungl. Maj:ts och församlingarnas del följer detta av grundlagens ordalydelse. I fråga om församlingarna måste i lagen sålunda angivas i vad mån de har att medverka vid en tjänstetillsättning genom allmänt val, genom kallande av präst att uppföras å förslag till tjänsten eller genom att avge yttrande. Föreskrifter om rösträtt vid prästval, om personlig inställelse av röstberättigad och om tryggande av valhemligheten måste enligt kommitténs mening också finnas. Vidare anser kommittén, att av lagen bör framgå, om tillfälle skall beredas valmenigheten att taga del av prov av dem som söker tjänsten. Domkapitlens befogenhet och skyldighet i fråga om upprättande av förslag, utnämmande ävensom, då utnämningrätten ligger hos Kungl. Maj:t, avgivande av yttrande bör vara inskrivna i lagen. Slutligen bör lagen enligt kommitténs mening innehålla vissa andra bestämmelser av betydelse, i första hand befodringsgrunder men också i vissa regler minimikompetens vid olika slag av tjänster och om sökandens bundenhet vid gjord ansökning, samt besvärsregler.

Departementschefen

Vid remiss till lagrådet av ett inom ecklesiastikdepartementet upprättat förslag till *lag om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (prästvalslag)* anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Persson*, följande allmänna synpunkter på lagstiftningsärendet:

»Den gällande svenska prästvalslagstiftningen är resultatet av en flerhundraårig, delvis egenartad utveckling. Inflytandet över de prästerliga tjänstetillsättningarna har under skilda tider varit på olika sätt fördelat mellan Kungl. Maj:t, stiftsstyrelsen och församlingarna; länge spelade också adelns patronatsrätt en icke obetydlig roll. Mellan de olika intressenterna har tidvis rått kamp om inflytandet. En faktor som därvid också varit av betydelse är prästerskapets strävanden att få vissa garantier för rättvis befördran efter förtjänst och skicklighet.

Sedan 1910 års prästvalsreform har församlingarnas inflytande framstått som det dominerande. Som förut framhållits får det anses vara en — visser-

ligen av flera undantag genombruten — huvudprincip i prästvalslagstiftningen, att pastoratsmedlemmarna skall själva välja innehavare av prästerlig tjänst. Det nuvarande prästvalssystemet har icke utan skäl betecknats som präglat av demokratiska principer.

När prästvalskommittén tillkallades för att överse gällande prästvalslagstiftning, ingick det — som kommittén själv understrukt — icke i dess uppdrag att överväga frågan om ett fullständigt avskaffande av prästvalen. Kommittén har emellertid kortfattat berört denna fråga och därvid bestämt avvisat tanken på en reform i sådan riktning. Kommitténs förslag innebär på denna grundläggande punkt, att kyrkoherdar och komministrar alltjämt i flertalet fall skall utses genom direkta menighetsval men att den nuvarande avvägningen mellan Kungl. Maj:ts, domkapitlets och menigheternas inflytande vid tillsättningarna förskjutes något i syfte att prästernas intresse av rättvis befordran skall bli bättre tillgodosett.

Grundtanken att lagstiftningen om tillsättning av prästerliga tjänster alltjämt bör bygga på valprincipen som huvudregel har vid ärendets remissbehandling vunnit så gott som enhällig anslutning, och jag vill redan nu uttala, att jag bestämt delar denna uppfattning. Prästvalen innebär enligt min mening en värdefull demokratisk ordning inom den svenska kyrkan — en ordning som det ej finns anledning frånga.

Även om prästvalskommittén sålunda i fråga om valprincipen icke brutit mot grunderna för den nuvarande ordningen, har kommittén — såsom framgått av den tidigare lämnade översikten — föreslagit flera reformer, vilka för kyrkan och dess prästerskap är av stor praktisk betydelse. Också på dessa punkter har kommitténs betänkande i stort sett fått ett gott mottagande vid remissbehandlingen, och jag finner för egen del förslagen i hudsak väl ägnade att läggas till grund för en ny prästvalslagstiftning.

Innan jag går närmare in på dessa förslag vill jag något beröra vissa allmänna strävanden, som präglat kommitténs arbete vid utformningen av förslagens detaljer. Påfallande är att kommittén sökt förenkla tillsättningsproceduren och minska den nuvarande tidsåtgången vid tjänstetillsättningar. Som jag förut antytt avspeglas detta på flera punkter i förslagen. Ett annat utmärkande drag är att kommittén strävat efter att åstadkomma större systematisk reda, enkelhet och överskådlighet. Därvid har kommittén, som jag också tidigare nämnt, förordat en ny uppdelning mellan prästvalslag och prästvalsstadga på det sättet, att vissa detaljbestämmelser överföres från lag till stadga. Vid remissbehandlingen har dessa kommitténs strävanden mottagits med stor uppskattning. I allt väsentligt kan jag här ansluta mig till kommittén.»

Lagrådet m. m.

Lagrådet har inledningsvis uttalat följande:

»Det remitterade förslaget till ny prästvalslag föranleder ej någon väsentlig erinran från lagrådets sida. Beträffande förslaget i stort har lagrådet endast det redaktionella önskemålet, att avfattningen förenklas där det låter sig göra utan att kravet på tydlighet åsidosättes. Vidare synes lagen, oaktat den upptager även vissa regler för de fall då tillsättning skall ske utan val kunna erhålla enbart den korta rubriken lag om prästval.»

Härutöver har lagrådet förordat ändringar av övervägande formell natur i särskilda paragrafer.

Vad lagrådet sålunda förordat har med ett undantag beaktats i propositionen. Beträffande undantaget, vilket hänför sig till 8 §, må här hänvisas till s. 141 och 144 i propositionen.

Utskottet

Formerna för tillsättning i Sverige av ordinarie församlingsprästtjänster har av ålder förändrats endast med stor försiktighet. I regel har lagstiftningen med några årtiondens mellanrum anpassats efter framkomna behov och önskemål. Några huvudprinciper har dock alltid lämnats orubbade, nämligen å ena sidan principen om menighetsval som den normala formen för tillsättning och å den andra principen, att menighetsinflytandet skall balanseras genom vissa befogenheter för domkapiteln och Kungl. Maj:t. Också den nya prästvalslag, vartill förslag nu framlagts, vilar på dessa traditionella grunder. Utskottet finner det uppenbart att så bör ske och ansluter sig helt till departementschefens uttalande, att prästvalen innebär en värdefull demokratisk ordning inom den svenska kyrkan.

Inom den ram som anvisas av det sagda föreslås nu att flera sedan länge omdiskuterade problem skall få en delvis ny lösning. Detta gäller om förslaget att menighetsvalet skall vid tredjegangstillsättning av kyrkoherdetjänst ersättas med en rätt för församlingskyrkoråden att yttra sig över de sökande. Likaså gäller det om förslaget att provpredikningarna väl skall behållas men bli frivilliga. För båda dessa förslag har vid remissbehandlingen av betänkandet vunnits övertygande majoritet, och utskottet finner för sin del intet att erinra mot desamma.

Andra förslag i propositionen kan sägas innebära en anpassning av prästvalslagstiftningen efter förändringar i andra hänseenden inom den kyrkliga organisationen. Hit hör förslaget om tredjegangstillsättning av komministertjänst och — i viss mån — förslaget om borttagande av de s. k. prästvalsprivilegier, som hittills tillkommit enstaka församlingar. Även dessa förslag har utskottet funnit sig böra biträda.

Det spörsmål, som under beredningen av detta lagstiftningsärende blivit mest omstritt, är spörsmålet om stiftsbandet. Till detta återkommer utskottet i det följande.

Utskottet finner det värdefullt att den materiella översynen av prästvalsreglerna fått ge anledning till en genomgripande formell revision av lagstiftningen.

Särskilda frågor rörande prästvalsagstiftningen

Vad beträffar de särskilda stadgandena i förslaget till lag om prästval redovisas propositionens innehåll nedan endast på de punkter där utskottet på grund av väckta motioner eller eljest funnit anledning göra något uttalande.

I de avsnitt som ej särskilt beröres har utskottet ansett sig kunna biträda propositionens förslag. Utskottet vill dock anmärka att det funnit de med den prästvalsrättsliga tjänstårsberäkningen sammanhängande detaljspörsmålen (propositionen s. 80—89) ej påkalla något ståndpunktstagande från riksdagens sida.

Stiftsbandet

Gällande bestämmelser

Enligt 3 § PVL äger präst befodringsrätt till ordinarie församlingsprästtjänst endast inom det stift han tillhör, d. v. s. i allmänhet endast inom det stift, vari han i samband med prästvigningen vunnit anställning. Följande undantag från denna huvudregel gäller dock. Ansökningsrätt för hela rikets prästerskap föreligger: 1) vid tillsättande av domprosttjänst och av prästerlig tjänst i Stockholm; 2) vid tillsättande av komministertjänst i flertalet privilegierade församlingar; samt 3) när tjänst på grund av otillräckligt antal sökande ånyo ledigförklarats. Utan hänsyn till stiftsbandet kan tjänst sökas 4) av präst som under minst åtta år tjänstgjort såsom missionär, sjömanspräst, utlandspastor, sekreterare i svenska kyrkans missionsstyrelse, sjömansvårdsstyrelse eller diakonistyrelse, heltidsanställd fängelsepredikant m. m.; 5) av präst, som tillhör Visby stift och där fullgjort prästerlig tjänstgöring under minst tio år. — 6) Kungl. Maj:t äger på grund av stadgande i 42 § 2 mom. i särskilt fall meddela rätt åt präst av framstående förtjänst att utom förslag hos Kungl. Maj:t söka kyrkoherdetjänst inom vilket stift som helst. Denna bestämmelse tillämpas sedan länge icke. Däremot medger Kungl. Maj:t med stöd av 3 § 1 mom. icke sällan präst rätt att söka viss tjänst i annat stift eller att i befodringshänseende övergå till annat stift. Under någon tid kan prästen då ha befodringsrätt inom två stift. — Rätt att mottaga kallelse är medgiven utan hänsyn till stiftsbandet 7) när

fråga är om fjärde provpredikant och 8) vid tillsättande av kyrkoherdetjänst i privilegierade pastorat. — 9) Slutligen äger präst, som tillhör Härnösands eller Luleå stift, befodringsrätt inom båda dessa stift.

Departementschefen

»Alltsedan 1600-talet har i Sverige gällt såsom en av huvudreglerna för det kyrkliga befodringsväsendet att vart stift för sig utgör ett slutet rekryterings- och befodringsområde för prästerskapet. Samma princip gällde länge även för läroverkslärartjänsterna.

Genom reformer omkring mitten av 1800-talet blev stiftsbandsprincipen helt avskaffad för läroverkens del. För prästerna ändrades stiftsbandet år 1876 från en regel om att den som var född inom stiftet skulle äga företrädesrätt till prästvigning och befodrning inom stiftet till regeln, att blott den som prästvigts för tjänstgöring inom stiftet ägde befodringsrätt — d. v. s. rätt att söka tjänst — inom detsamma. Från denna tid har sålunda icke födelseorten utan endast prästvigningsstiftet betydelse ur befodrings-synpunkt.

Stiftsbandet har för prästerna aldrig varit utan undantag. Av ålder har sålunda befodringsrätt till prästerlig tjänst i Stockholms stad stått öppen för hela rikets prästerskap. För att undvika en faktisk skärpning av stiftsbandet bestämdes vid det gamla Härnösands stifts delning att prästerna i Härnösands och Luleå stift skulle äga befodringsrätt inom båda stiftet. Och även i övrigt har stiftsbandet efter hand uppmjukats utan att därför förlora sin ställning av huvudregel. Resultatet av dessa ändringar har, såsom prästvalskommittén framhållit, blivit ett anmärkningsvärt invecklat system.

Uppmjukningarna av stiftsbandet har icke hindrat att det gång efter annan framförts önskemål om stiftsbandets totala slopande. Frågan härom har vid åtskilliga tillfällen behandlats av kyrkomötet och riksdagen. I riksdagsskrivelser åren 1909 och 1919 begärdes utredning angående stiftsbandets upphävande. Vid tillkomsten av gällande prästvalslag blev stiftsbandet i allt väsentligt orubbade. Detta torde sammanhänga med att den fråga, som då stod i blickpunkten, var önskemålen att tillgodose prästerskapets intresse av befodrning efter förtjänst och skicklighet.

Prästvalskommittén har nu föreslagit att stiftsbandet i princip skall avskaffas. Enligt kommitténs förslag skall en stiftsbundenhet bestå endast så till vida, att en präst regelmässigt skall under de första fem åren efter prästvigningen vara bunden att tjänstgöra i ett och samma stift.

Såväl kommitténs behandling av stiftsbandet som den omfattande argumenteringen i många remissyttranden framhäver, att stiftsbandets avskaffande är en för kyrkan och prästerskapet principiellt och praktiskt betydelsefull reform. I stort sett kan opinionen bland remissmyndigheterna sägas

vara den, att de kyrkliga myndigheterna stå delade med någon övervikt för meningen att stiftsbandet bör bevaras, medan övriga remissmyndigheter allmänt förordar ett slopande.

Nuvarande stiftsbandsregler innebär — trots de uppmjukningar som efter hand tillkommit — att den blivande prästen redan i samband med sin prästvigning skall bestämma sig för att allt framgent verka i en och samma landsdel. Endast under särskilda förutsättningar, som åtminstone delvis är av den art att ingalunda varje präst kan räkna med dem för sitt vidkommande, öppnar sig för prästen möjlighet att söka ett verksamhetsfält i en annan del av landet. Prästerna intar i detta hänseende en särställning i förhållande till övriga befattningshavare i allmän tjänst. Enligt min mening talar starka principiella skäl för att en präst bör ha samma möjligheter som andra tjänstemän att få utöva sin verksamhet inom den del av landet han själv önskar. Detta synes mig vara en fundamental rättighet.

Men stiftsbandsreglerna inbjuder icke blott till invändningar av principiell art. Också i sina detaljer rymmer de oformligheter såsom att Stockholms stifts prästerskap saknar ansökningsrätt till tjänster i andra stift men har att möta konkurrens till kyrkoherde- och komministertjänsterna i Stockholms stad från präster inom hela riket.

Jag har här uppehållit mig endast vid ett par — enligt min mening särskilt vägande — skäl för stiftsbandets slopande. Både i prästvalskommitténs betänkande och i den allmänna debatten har anförts även andra skäl, som talar i samma riktning. Det synes mig icke erforderligt att nu upprepa denna argumentering. Jag vill sammanfattningsvis endast framhålla, att jag finner stiftsbandets upphävande vara starkt motiverat icke blott med hänsyn till prästernas intressen utan även från allmänna samhällssynpunkter.

De invändningar som rests mot förslaget att upphäva stiftsbandet går i huvudsak ut på att åtgärden skulle medföra svårigheter för kyrkan och för det kyrkliga livet inom stiftet. Flertalet av dessa invändningar har prästvalskommittén redan på förhand bemött, och jag kan även här i allt väsentligt ansluta mig till kommitténs synpunkter. Jag finner sålunda icke fog för de farhågor som från vissa domkapitels sida framförts om att stiftsbandets slopande skulle komma att väsentligt försvåra för församlingarna och domkapiteln att medverka vid tillsättningen av prästerliga tjänster. Icke heller tror jag, att betingelserna kommer att försämrats för de kyrkliga arbetsorgan, som har stiftet till verksamhetsområden. Och även om i enstaka fall lokala olägenheter kan tänkas uppkomma, måste enligt min övertygelse fördelarna av stiftsbandets slopande komma att för kyrkan i dess helhet vida uppväga nackdelarna.

Jag förordar sålunda att stiftsbandet nu avskaffas.

I likhet med prästvalskommittén och det stora flertalet remissinstanser

anser jag det emellertid nödvändigt att genom en tidsbegränsad stiftsbundenhet trygga att den nyinvidde prästen som regel fullgör de första årens prästtjänstgöring i ett och samma stift. Olika förslag har framkommit om huru lång tid denna stiftsbundenhet bör omfatta. För egen del anser jag att det ej bör komma i fråga att bestämma denna tidrymd olika för skilda stift. Stiftsbandets principiella slopande innebär nämligen bland annat att man befriar sig från ett antal särregler för enstaka stift. Man bör då icke utan tvingande skäl införa nya rättsliga skiljaktigheter mellan stiften. Tilläggas må att en stiftsbundenhet — vilken under alla förhållanden måste begränsas genom dispensmöjligheter — knappast skulle bli effektiv under den tid den i vissa stift överskjuter den allmänna tidslängden. Bedömes frågan sålunda gemensamt för alla stift synes kommitténs förslag om en femårstid väl avvägt. En längre tid är tydligen olämplig för de svårrekryterade stiften och en kortare skulle kunna starkt försvåra för domkapitlen att trygga en någorlunda jämn tillgång på prästerlig arbetskraft.

Det sakliga innehållet i kommitténs detaljförslag beträffande femårsregeln synes mig i huvudsak lämpligt. Jag anser sålunda att präst icke förrän efter fem års tjänstgöring i det stift, vartill han först knutits, skall få söka ordinarie tjänst i annat stift utan medgivande av domkapitlet i 'hemstiftet'. Ej heller skall domkapitlet i annat stift dessförinnan kunna utan sådant medgivande förordna honom att uppehålla icke-ordinarie tjänst. Någon inskränkning av denna art skall icke göras i prästs rätt att mottaga kallelse av församling att uppföras på kyrkoherdeförslag. Så långt biträder jag alltså kommittéförslaget. Däremot skulle det enligt min mening icke vara befogat att — såsom kommittén föreslagit — låta bundenheten vid 'hemstiftet' upphöra i och med att prästen erhåller ordinarie tjänst. Vidare anser jag det böra övervägas, om icke med tjänstgöring i prästens 'hemstift' bör likställas tjänstgöring i vissa utom stiftsorganisationen förekommande befattningar eller anställningar. Härmed åsyftar jag huvudsakligen de verksamhetsposter som — enligt 3 § 4 mom. PVL — ger innehavaren rätt att söka kyrkoherde- och komministertjänst utan hinder av stiftsband. Kommitténs förslag att från femårsregeln undantaga präst, som fullgjort godkända prov för teologie doktorsgrad biträder jag. Regeln synes mig motiverad icke blott som en viss stimulans till högre studier utan även av det skälet att för en präst, som i följd av sådana studier kommer senare ut i församlingsprästerligt arbete, bundenhet under fem år skulle vara relativt sett hårdare. Förslaget har också lämnats utan anmärkning av domkapitlen.

Enligt kommitténs förslag skulle den tidsbegränsade stiftsbundenheten helt regleras i administrativ författning. Häremot har några remissmyndigheter, bland annat kammarkollegiet, anfört att frågan har en sådan principiell betydelse, att en materiell bestämmelse bör intagas i prästvalslagen. Denna invändning synes mig riktig. Jag förordar därför, att i prästvalslagen upptages ett stadgande av innehåll, att om präst ej inom 'hem-

stiftet' under minst fem år bestritt tjänst, varå prästlönereglementet är tillämpligt, får han endast under villkor, som Kungl. Maj:t föreskriver, efter egen ansökan komma i fråga till prästerlig tjänst inom annat stift. Vid detaljutformningen av undantagen från denna femårsregel får Kungl. Maj:t bland annat taga ställning till det nyss berörda spörsmålet om i vad mån tjänstgöring å befattningar av rikskyrklig karaktär lämpligen bör i författningsväg och sålunda oberoende av domkapitels medgivande likställas med tjänstgöring inom 'hemstiftet'.

Kommitténs förslag att pastoratsadjunkt skall vara skyldig att, där så påkallas av markant ojämnhet stiften emellan i fråga om tillgång på prästerlig arbetskraft, tjänstgöra under sammanlagt högst två år i annat stift än sitt 'hemstift' har vid remissbehandlingen godtagits och torde böra genomföras. Jag vill i detta sammanhang endast anmärka, att sådan tjänstgöring som pastoratsadjunkt ålagts att fullgöra inom annat stift bör räknas lika med tjänstgöring inom 'hemstiftet', när det gäller tillämpning av regeln om femårig stiftsbundenhet.»

Motioner

I de likalydande *motionerna I: 516* och *II: 650* hemställas, att riksdagen måtte för sin del besluta om bevarande av stiftsbandet i dess nuvarande form. Enligt motionärerna kan det icke visas, att nuvarande ordning med stiftsband varit till skada för kyrkans andliga liv och verksamhet. Stiften är, framhåller motionärerna, effektiva arbetsenheter, och den i varje stift särpräglade andliga traditionen har visat sig ha ett bestämt och bestående värde. Stiftets söner har visat sig äga den bästa förståelsen och det bästa handlaget, när det gällt att möta de andliga behoven i det stift, där de fått sin fostran och sin grundläggande utbildning. Däremot har man ofta kunnat konstatera, att en präst, som kommit till en församling med en stark och särpräglad men för honom främmande andlig tradition, misslyckats i sin ämbetsgärning. Vidare framhålles i motionerna, att stiftsbandets avskaffande skulle draga svårigheter för de vid prästval röstberättigade att få vederhäftiga förhandsinformationer om de sökande liksom för domkapitlet att uppgöra förslag till återbesättande av lediga prästtjänster.

Motionen II: 652 utmynnar, i vad den — under punkt 1 — berör stiftsbandet i yrkandet, att riksdagen måtte besluta att präst som ej under minst tio år fullgjort prästerlig tjänstgöring inom det stift, till vilket han vid prästvigningen först knutits, endast efter särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t på egen ansökan må komma i fråga till prästerlig tjänst inom annat stift. Motionärerna uttalar, att de olika stiften alltmer kommit att framstå som arbetsenheter med en rad lokala organ och att ett stiftsmedvetande vuxit

fram. Den nuvarande ordningen har enligt motionärerna gjort det möjligt för stiftledningarna att beräkna tillgången på prästerliga krafter och lösa stiftets rekryteringsproblem. Alla dessa omständigheter synes motionärerna motivera varsamhet, när det gäller en nyordning i fråga om stiftsbandet.

Utskottet

Stiftsbandet är det mest säregna draget hos systemet för tillsättning av prästtjänster inom svenska kyrkan. Härmed sammanhänger att det av ålder är mycket omstritt. Genom dess centrala ställning i det prästerliga befordringsväsendet har — såsom framgår av propositionen — till detsamma knutits åtskilliga föreställningar.

Som inskränkning i en offentlig tjänstemans rätt att fritt söka sitt verksamhetsfält i en annan del av riket än där han dittills arbetat är det prästerliga stiftsbandet utan motstycke inom svenskt samhällsliv. Enligt utskottets mening låter det sig vid ett rent principiellt bedömande icke försvara. Emellertid är dess upphävande en så ingripande åtgärd att saken icke bör avgöras på endast schematiska grunder.

För stiftsbandets bevarande plägar åberopas, att det är värdefullt eller oundgängligt för stiftsledningens handhavande av rekryteringen av nyvilda präster. Vidare anföres att varken domkapitlens eller församlingarnas funktioner vid prästtillsättningarna skulle kunna tillfredsställande fullgöras om stiftsbandet avskaffas. Intet av dessa argument synes utskottet bärkraftigt. Vore de anförda synpunkterna riktiga, skulle de hittills gjorda uppmjukningarna i stiftsbandet knappast kunnat tillåtas.

Däremot torde icke böra ifrågasättas riktigheten av att provinsieggent i kyrkligt och religiöst hänseende stått och alltjämt står i samband med stiftens karaktär av var för sig slutna befordringsområden för prästerskapet. Det sagda får förmodas gälla såväl som exempel på stark kyrklighet inom ett stift som om motsatsen. Med denna utgångspunkt anser utskottet, att det samlade arbetsresultatet för prästerskapet i riket blir störst om envar präst för söka sig till den landsdel och det verksamhetsfält, vartill han känner den starkaste dragningen.

Ytterligare har som skäl för stiftsbandets bevarande anförts att stiftet i allt högre grad kommit att utgöra arbetsområde för talrika frivilliga kyrkliga organisationer. Tanken synes vara att prästerskapets sammanhållande genom stiftsbandet är en förutsättning eller ett stöd för denna utveckling. Utskottet vill för sin del ifrågasätta om icke här föreligger ett överbetonande av stiftsbandets betydelse. Den obestridda utvecklingen under senare tid av det till stiftet knutna kyrkliga arbetet och den därmed sammanhörande ökningen av lekmännens insats torde snarast visa att stiftet såsom kyrkliga och religiösa enheter icke är beroende av inskränkningar i prästerskapets rörelsefrihet utan väsentligen beroende av andra faktorer.

Av vad utskottet här anfört framgår att utskottet anser stiftsbandet vara moget att avskaffas. I likhet med departementschefen anser utskottet dock att praktiska skäl talar för att den nyvigde prästen skall under ett antal år vara bunden till ett visst stift. Längden av denna stiftsbundenhet föreslås i propositionen till fem år men i en motion — vilken härutinnan an knyter till en reservation inom prästvalskommittén och till talrika remissyttranden — till tio år.

Propositionen visar att de norrländska domkapitlen för sin del icke ansett sig kunna godtaga en längre stiftsbundenhet än fem år. Departementschefen har menat att en föreskrift om längre bundenhet för präster i övriga stift då icke skulle bli effektiv.

Enligt utskottets mening talar starka positiva skäl för att stiftsbundenheten begränsas till fem år. Utskottet håller nämligen före att det är angeläget att prästerna i unga år har möjlighet att genom verksamhet i olika landsdelar skaffa sig en rikare och mera nyanserad bild av landets kyrkliga och religiösa struktur. Å andra sidan kan prästerna därvid giva impulser åt det andliga livet i den trakt, där de sålunda under någon tid vistas. Efter tio års yrkesverksamhet torde många präster vara alltför bundna av miljö och yttre levnadsförhållanden för att kunna till fullo tillgodogöra sig själva och kyrkan fördelarna av att stiftsbandet upphävs.

Utskottet förordar sålunda propositionens förslag på denna punkt.

Mot vad i propositionen föreslås om skyldighet för pastoratsadjunkt att under sammanlagt högst två år tjänstgöra i annat stift finner utskottet intet att invända.

Kallande av präst till domprost- eller kyrkoherdetjänst

Gällande bestämmelser

Såsom redan nämnts kan församling vid tillsättning av domprosttjänst och kyrkoherdetjänst å frågodag kalla präst att såsom fjärde provpredikant uppföras å förslaget till tjänsten jämte de av domkapitlet därå uppförda. För att kallelse skall komma till stånd fordras i första hand att vid omröstning om förslaget dels antalet nej röster ej uppgår till hälften eller fler av samtliga och dels kallelseförslaget erhåller minst 300 röster eller, om 1/5 av pastoratets hela röstetal skulle vara mindre, så många röster som svarar mot denna andel (28 § 1 mom. PVL).

För att präst skall få efter kallelse uppföras på förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst krävs att han innehar antingen minst samma prästerliga tjänstålder som den med lägsta antalet tjänstår å förslaget (efter ansökan) uppförda eller ock minst tio tjänsteår (7 § 2 mom. PVL). Detta gäller dock icke om endast en eller två präster uppförts på förslaget efter ansökan (13 § 2 mom. PVL).

Kallelse av fjärde provpredikant till kyrkoherdetjänst medför — då fråga icke är om tredjegångstillsättning — att utnämningrätten övergår till Kungl. Maj:t. Valet blir med andra ord ej avgörande för tjänstetillsättningen. Har vid valet någon av de å förslaget uppförda fått mer än hälften av de avgivna rösterna, och har minst en femtedel av samtliga röstberättigade deltagit i valet, skall en av de å förslaget uppförda utnämnas; i annat fall kan även präst, som efter valet sökt tjänsten direkt hos Kungl. Maj:t komma i fråga.

Departementschefen

Den särskilda regeln om minimiantal tjänstår för behörighet att bli efter kallelse uppförd å förslag har upptagits i sak oförändrad såväl i kommittéförslaget som i 9 § av propositionens lagförslag. Regeln har icke föranlett något uttalande av departementschefen.

Om förutsättningarna i övrigt för kallelse och om verkan vid kyrkoherdeval av att församlingen kallar präst anför departementschefen följande:

»Får tredjegångstillsättningarna framdeles ske utan val, kommer anledning uppenbarligen att saknas att vid sådan ledighet möjliggöra, att kyrkoherdetjänst får sökas vid två skilda stadier av förfarandet. Prästvalskommittén har emellertid även föreslagit, att för en annan situation gällande regel om förnyat ledigförklarande skall försvinna, nämligen bestämmelsen i 41 § 3 mom. prästvalslagen, att då församling kallat fjärde provpredikant till kyrkoherdetjänst men valutfallet ej visar en på visst sätt bestämd röstmajoritet och röstningsprocent, tjänsten får sökas utom förslag hos Kungl. Maj:t. Detta förslag, varemot ingen röst höjts vid remissbehandlingen, kan jag biträda. Det innebär — förutom en förkortning av tillsättningsproceduren — i viss mån ett ytterligare renodlande av intresseavvägningen i prästvalslagstiftningen: myndighetsinflytandet minskas i fråga om tillsättningar som föregås av menighetsval.

Frånsett sistberörda förslag har prästvalskommittén lämnat nuvarande regler om kallande av fjärde provpredikant i huvudsak orubbade. Såsom framgår av redogörelsen för gällande rätt kräves nu för att kallelse skall komma till stånd, att vid frågodagsförrättningen antalet nejroster ej uppgår till hälften av samtliga samt att förslaget om kallelse av viss präst erhåller minst 300 röster eller, om 1/5 av pastoratets hela röstetal skulle vara mindre, så många röster som svarar mot denna andel. I sak skedde härutinnan ingen ändring vid tillkomsten av 1934 års lag; ett i 1932 års sakkunnigbetänkande framfört förslag om höjning av siffran 300 till 500 vann ej bifall.

Spännvidden mellan de stora stadspastoraten och de små landsbygds-pastoraten gör det svårt att bestämma förutsättningarna för kallelse på ett sätt som är på en gång enkelt och för alla pastorat lämpligt. Vid övervägande av detta spörsmål har jag stannat för den meningen, att

kraven bör skärpas för alla pastorat utom de minsta. Av flera skäl bör dock endast en varsam ändring ske. Det är knappast önskvärt att förutsättningarna för kallelse sättes så högt att i de stora stadspastoraten framgången av ett kallelseförslag regelmässigt skulle kräva en intensiv bearbetning av de röstberättigade — något som, såvitt jag förstår, skulle erfordras vid genomförande av det av styrelsen för Svenska prästförbundet framlagda förslaget. Mot ett kraftigare försvårande av kallelse talar också, såsom jag i ett senare sammanhang skall utveckla, att förekomsten av detta institut gör det möjligt att inskränka de fall då kyrkoherdetjänst skall i följd av brist på sökande förklaras ånyo ledig. På dessa grunder förordar jag, att förutsättningarna för kallelse ändras endast på det sättet att minimiantalet röster höjes från 300 till 400. Förslaget innebär för pastorat med högst 1 500 röstberättigade ingen förändring, för pastorat med 1 500—2 000 röstberättigade en successiv höjning av minimisiffran till 400 samt för större pastorat att sistnämnda rösttal alltid kräves.»

Motion

I *motionen II: 651* föreslås *dels* att i den nya lagen 4 § sista momentet erhåller följande lydelse: »Har under val jämväl stått annan präst, som kallats av de röstberättigade, skall den kallade erhålla ämbetet, därest han vid valet fått klar majoritet över de medsökande och minst det röstetal, varmed hans kallande beslutats. I annat fall utnämner Konungen en av dem som stått under val.» *dels ock* att i 9 § orden »— — eller minst samma tjänsteålder som någon på förslaget» skall utgå. Motionärerna framhåller att vid kallelse är det oftast fråga om någon prästman, som under tjänstgöring inom församlingen gjort sig mycket omtyckt och som man vill ha till kyrkoherde, även om hans formella meriter inte är så stora, att han kan bli uppförd på förslag. Det kan enligt motionärerna inte väcka någon erinran, att kravet på uppslutning kring en sådan kallelse skärpts. Regeln att den som kallas skall ha minst tio tjänsteår eller minst samma tjänsteålder som någon på förslaget torde enligt motionärerna komma att utesluta åtskilliga yngre prästmän. Bestämmelsen om Kungl. Maj:ts fria utnämningssrätt innebär, framhålles vidare, att församlingen inte har någon som helst säkerhet att till kyrkoherde få den som man kallat, även om man sluter upp kring honom med mycket stora röstmajoriteter. Den möjlighet, som församlingen har att själv utse sin kyrkoherde, blir sålunda högst beskuren genom de rigorösa bestämmelser, med vilka kallandet av »fjärde provpredikant» omgetts. Det vore enligt motionärerna därför ur skilda synpunkter lyckligt, om bestämmelserna om kallandet av »fjärde provpredikant» fick en annan utformning, som gav församlingarna större garantier för att deras självbestämningssrätt respekterades — de har redan för den prästerliga befordringsgångens skull avstått från varje inflytande var tredje gång.

Utskottet

Reglerna i gällande prästvals lag om kallande av fjärde provpredikant till kyrkoherdetjänst ger åt detta institut en i viss mån förmedlande ställning mellan de olika intressen som är knutna till prästvalen. Å ena sidan får församlingen möjlighet att vid valet gå utanför kretsen av de sökande, som domkapitlet uppfört på förslag till tjänsten. Mången gång kan församlingen därvid ställa under val en präst, som sökt tjänsten men som på grund av underlägsenhet i merithänseende icke fått något av de tre förslagsrummen. Å andra sidan får församlingen avstå från det bestämmande inflytande som eljest vid två utnämningar av tre framträder däri, att valets utgång avgör tjänstetillsättningen. Till förhindrande av att församling beslutar kallelse, som skulle stå i alltför bjärt motsats till prästerskapets intresse av befordran efter förtjänst och skicklighet, stadgas att i de fall, då det av domkapitlet uppgjorda förslaget är fullständigt, präst ej får kallas med mindre han har minst samma prästerliga tjänstålder som den med lägsta antalet tjänstår å förslaget uppförde eller ock minst tio tjänstår.

Borttages församlingsvalen vid tredjegangstillsättning av kyrkoherdetjänst, inskränkes utrymmet för kallelseförfarandet till övriga kyrkoherdetillsättningar. I propositionen föreslås nu den ändringen i fråga om verkan av att församling kallar präst, att Kungl. Maj:t vid utnämning av kyrkoherde skall, oavsett hur valet utfaller, vara bunden till kretsen av de präster som — efter ansökning eller kallelse — stått under val. Detta innebär att församlingsmedlemmarna aldrig skall som för närvarande löpa risken att en kallelse skulle kunna leda till att tjänsten tillsättes varken med någon av dem som ursprungligen sökt tjänsten eller med den som kallats utan med en präst, som först efter valet sökt tjänsten direkt hos Kungl. Maj:t och beträffande vilken församlingen eller något dess organ icke fått yttra sig.

Den föreslagna ändringen synes utskottet lämplig. Tillsättningssystemet blir mera rätlinjigt, och det starkt fördröjande moment i en tillsättningsprocedur, som förnyat ledigförklarande innebär, försvinner för dessa fall.

Utskottet tillstyrker också Kungl. Maj:ts förslag om höjning av minimisiffran röster för kallelse från 300 till 400. Såsom framgår av den redogörelse utskottet ovan lämnat för förslaget inverkar ändringen ej i de minsta pastoraten.

I motionen II: 651 föreslås en ytterligare och mera genomgripande ändring av reglerna rörande kallande av präst. Enligt motionen skall Kungl. Maj:ts fria utnämningssätt borttagas och den kallade ovillkorligen utnämnas till tjänsten, »därest han vid valet fått klar majoritet över de medsökande och minst det röstetal, varmed hans kallande beslutats».

Utskottet avstyrker detta förslag. Det måste antagas att vetskapen därom, att genom kallelse av präst det avgörande inflytandet å tillsätt-

ningen överföres från församlingen till Kungl. Maj:t, verkar återhållande på utnyttjandet av kallelsemöjligheten. Borttages eller försvagas detta tillbakahållande moment, kan kallelseinstitutet få en starkt vidgad användning. Härmed skulle prästvalen allmänt förryckas och syftet med den i propositionen föreslagna nya avvägningen mellan menighets- och myndighetsinflytande förfelas. Vidare skulle vid en sådan utveckling den genomsnittliga tidsåtgången för tjänstetillsättningarna öka — också detta något som strider mot en allmän strävan i propositionsförslaget. Utskottet vill tillägga att det skulle möta ganska stora svårigheter att på ett invändningsfritt sätt avgränsa de fall, då valet skulle vara avgörande trots att församlingen kallat präst.

I samma motion föreslås en jämkning i den från gällande prästvals lag utan saklig ändring i 9 § av lagförslaget upptagna regeln, att präst för att få efter kallelse uppföras å fullständigt förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst skall ha minst tio tjänstår eller minst samma tjänstålder som någon på förslaget. I syfte att underlätta kallelse av yngre präster föreslås i motionen att orden »eller minst samma tjänstålder som någon på förslaget» skall utgå. Motionärerna synes åsyfta att underlätta för församlingarna att kalla en yngre präst som församlingen särskilt fäst sig vid. Utskottet har förståelse för detta syfte. Emellertid skulle ett bifall till motionsyrkandet få en effekt, rakt motsatt den motionärerna önskar åstadkomma. Det är nämligen att märka, att 9 § i propositionens lagtext innebär, att den präst, som församlingen önskar kalla, måste i tjänståldershänseende uppfylla den av de två alternativa förutsättningarna, som i det föreliggande fallet är lindrigast. Bifall till motionsyrkandet skulle därför icke i något fall underlätta kallelse men däremot, så snart å ett fullständigt förslag är uppförd någon präst med mindre än tio tjänstår, försvåra kallelse.

Rätt för präst att återkalla ansökning till tjänst

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt 1 § 2 mom. och 14 § PVL samt 5 § kungörelsen 1934: 574 gäller att präst ej får efter ansökningstidens utgång återkalla ansökning till prästerlig tjänst. Har prästen blivit uppförd å förslaget, är han bunden vid sin ansökning till dess valet förrättats.

Prästvalskommittén föreslog, att ansökning skulle få återkallas intill dess att förslag vore upprättat. Härigenom minskades, framhöll kommittén, risken av att en präst blev — på grund av en ansökning som han ingivit utan att äga kännedom om vilka andra präster som avsåge att i sista stund inlämna sina ansökningar — bunden vid ett förslag, som icke innebure någon reell utsikt för honom att erhålla tjänsten.

Departementschefen

Om nu ifrågavarande bestämmelse — 17 § första stycket i propositionens lagförslag — anför departementschefen:

»I några remissyttranden har yrkats att prästs bundenhet alltjämt skulle inträda med utgången av ansökningstiden. Härvid har anförts, att den av kommittén föreslagna regeln skulle möjliggöra för en präst att genom en taktisk, ej allvarligt menad ansökning gynna viss annan prästs intressen samt att en sökande skulle kunna bli utsatt för otillbörlig påverkan att återkalla sin ansökning.

Möjligheten av dylika förfaranden synes mig icke böra hindra den av kommittén föreslagna — för en präst otvivelaktigt mången gång värdefulla — minskningen av bundenheten vid ansökning.»

Motion

I *motionen II: 652* hemställes under punkt 2 att riksdagen måtte besluta »att sökande till prästerlig tjänst skall vara bunden vid sin ansökan i och med ansökningstidens utgång». Till stöd härför framhålles att den ändring, som propositionen härutinnan innebär, ger möjligheter för obehörig påverkan på sökande att återtaga sin ansökan till förmån för annan medsökande.

Utskottet

En ny prästvals lag måste otvivelaktigt liksom gällande lag i ämnet upptaga bestämmelser som hindrar sökande till prästtjänst, vilken skall tillsättas efter val, att återkalla sin ansökning på ett så sent stadium av tillsättningsproceduren, att denna måste göras om. Reglerna om prästs bundenhet vid gjord ansökning bör dock icke vara hårdare än nödvändigt. I propositionen föreslås den lättnaden att präst skall bli bunden vid sin ansökan icke — såsom enligt gällande lag — med ansökningstidens utgång utan först med att domkapitlet uppfört honom på förslag till tjänsten. I *motionen II: 652* hemställes emellertid att nuvarande ordning skall bevaras.

Med anknytning till vad i propositionen anföres vill utskottet framställa skälen för en minskning av sökandes bundenhet sålunda. Präst som söker tjänst vet i regel först efter ansökningstidens utgång vilka medsökande han har. Först då kan han i någon mån bedöma sina utsikter till framgång vid valet. I synnerhet gäller detta om den som söker är från annan ort. Får han ej vid denna senare tidpunkt återtaga sin ansökan, riskerar han att efter sina meriter bli uppförd på förslaget, ehuru han på grund av exempelvis förekomsten av medsökande, som är välbekanta för de röstberättigade, ej kan räkna med att bli vald. Intill dess valet är förrättat — sålunda under en tid som kan omfatta åtskilliga månader — är

han hindrad att söka annan tjänst. Tydligtvis kan under denna tid bli ledig annan tjänst, som han skulle haft bättre utsikter att vinna. Ytterligare må framhållas att det för en präst kan på skilda sätt utgöra en belastning att upprepade gånger ha ställt sig under val och därvid fått endast helt få röster.

Bakgrunden till den i ämnet väckta motionen är, enligt vad inom utskottet upplysts, att det stundom förekommer att präst, som sökt ledig tjänst, av röstberättigad eller grupp av röstberättigade uppmanas att återtaga sin ansökning för att icke hindra annan prästs befordran till tjänsten. I en sådan situation är det — uppgives det — förmånligt för den förstnämnde prästen att kunna hänvisa till att han ej är berättigad återkalla sin ansökning.

Det bör här påpekas att i motionen ej yrkas någon ändring i propositionens förslag att sökande vid tredjegangstillsättning av kyrkoherde- och komministertjänst skall äga att när som helst återtaga ansökningen. I följd härav har motionsförslaget, såvitt utskottet kan bedöma, praktisk betydelse endast om sökande vid annan tillsättning uppmanas återtaga sin ansökning för att bereda rum å förslaget för präst som eljest icke skulle bli uppförd därå.

Enligt utskottets mening är de här ovan upptagna skälen för Kungl. Maj:ts förslag vida mera förtjänta av beaktande än synpunkten, att präst under speciella förhållanden kan anse det mera förmånligt att motivera sitt kvarstående som sökande med att han är nödgad därtill än att hänvisa till sin önskan att erhålla tjänsten. Utskottet tillstyrker förty propositionens förslag på denna punkt.

Tillsättning av tjänst genom förflyttning

Departementschefen

»Redan då statsmakterna år 1949 fattade principbeslut om en lönerreform för prästerna, stod det klart att det skulle bli nödvändigt att genom ändringar i prästvalslagstiftningen öppna möjligheter att tillsätta prästtjänst genom förflyttning. Detta var en av de omständigheter som föranledde tillsättande av prästvalskommittén.

I samband med lönerformen diskuterades ingående i vilka fall förflyttning av präst till annan tjänst skall kunna ske. Resultatet av dessa överväganden finns i 12 § prästlönerreglementet, enligt vilket författningsrum präst är skyldig att låta sig förflytta icke blott när organisatoriska skäl påkallar detta utan även eljest, när synnerliga skäl är därtill. Den sistnämnda förflyttningsskyldigheten infördes med tanke bland annat på uppkomna motsättningar mellan präst och församlingsbor. Åt möjligheten att lösa en

sådan situation genom förflyttning av prästen till tjänst i annat pastorat ågnades åtskillig uppmärksamhet.

Prästvalskommittén har icke upptagit någon ny diskussion om förflyttningensinstitutets tillämplighet i fråga om församlingsprästtjänster utan inskränkt sig till att anvisa, vid vilka ledighetstillfällen en ordinarie församlingsprästtjänst skall kunna tillsättas genom förflyttning och vilken procedur som då skall iakttagas. Också enligt min mening saknas anledning att nu återupptaga några redan vid lönereformen avgjorda spörsmål. Jag kan sålunda icke biträda de remissinstanser som nu föreslår att de formella möjligheterna att tillsätta tjänst genom förflyttning skall göras snävare än vad som förutsattes vid lönereformen.

I detta sammanhang vill jag erinra om att sammansatta stats- och första lagutskottet år 1951 vid sin behandling av prästlönefrågan uttalade, att det vore angeläget att en särskild prästerlig avgångsstat komme till stånd efter förebild av de motsvarande stater, som finns inrättade inom utrikesförvaltningen, försvarsväsendet och det statliga polisväsendet. Enligt utskottet, som ansåg att det vid fall av personlig olämplighet å prästens sida i regel icke torde vara något att vinna genom en förflyttning, borde utvägen här i stället vara att överföra prästen på avgångsstat. Behovet av en prästerlig avgångsstat har prästvalskommittén ansett böra täckas genom inrättande av prästerliga disponibilitetsbefattningar. På grund av det nära sambandet mellan kommitténs förslag härom och dess förslag till olika övergångsanordningar vid en allmän pastoratsindelingsreform avser jag att anmäla förslaget om disponibilitetsbefattningar i anslutning till frågan om en indelningsreform. Därför vill jag nu inskränka mig till att uttala att det, oavsett om en avgångsstat eller liknande anordning kommer till stånd eller ej, måste anses nödvändigt att i prästvalslagen införa regler, som motsvarar lönereglementets förflyttningsbestämmelser.

Såsom kommittén föreslagit bör bestämmelserna om tjänstetillsättning genom förflyttning vara tillämpliga å alla domprost-, kyrkoherde- och komministertjänster. Också i detta hänseende måste nämligen prästvalslagens bestämmelser svara mot lönereglementets.

Kommittén har ansett att det behov att på en gång tillsätta ett större antal prästtjänster genom förflyttning, som gör sig gällande vid en allmän indelningsreform, bör mötas genom en tillfällig lagstiftning. Med denna utgångspunkt har kommittén funnit att det varaktiga behovet av att kunna disponera kyrkoherde- och komministertjänster för förflyttningstillsättningar kan tillgodoses inom ramen för tredjegångsinstitutet. Även i denna del kan jag ansluta mig till kommittén.

Befogenheten att tillsätta prästerliga tjänster genom förflyttning bör, som kommittén föreslagit, tillkomma Kungl. Maj:t.

I några remissyttranden har man kritiserat förslaget att tillfälle skall beredas kyrkoråden i pastorat att yttra sig rörande präst, om vars förflytt-

ning är fråga. Jag saknar icke förståelse för de betänkligheter som därvid kommit till uttryck. Att helt avskära församlingen från möjlighet att inverka på ärendets avgörande synes mig emellertid av principiella skäl ej böra komma i fråga. I särskilda fall torde vidare församlingskyrkorådets medverkan vara ägnad att främja en lycklig lösning av omplaceringsfrågan.»

Utskottet

I likhet med departementschefen finner utskottet det ofrånkomligt att i prästvalslagstiftningen införes regler om tillsättning genom förflyttning av ordinarie församlingsprästtjänster. Någon tvekan kan ej råda om att dessa regler bör ha sådan räckvidd att de motsvarar de bestämmelser om förflyttningsskyldighet för präst, som efter ingående överväganden tillkom vid 1951 års prästlönereform.

Kyrkoherde- och komministertjänst skall vid tredjegångsledighet kunna tillsättas genom att till tjänsten förflyttas präst, vars tjänst blivit indragen. Härmed undanröjes omsider den ordningen, att en beslutad ändring i pastoratsindelning eller församlingsprästorganisation kan träda i kraft först sedan de av beslutet berörda prästtjänsterna blivit lediga genom innehavarnas avgång. I denna del har förslaget icke varit föremål för några meningsskiljaktigheter.

Tanken att präst skall kunna förflyttas till annan tjänst av det skälet att han icke lyckats i sin innehavda tjänst väckte däremot åtskilliga gensagor vid lönereformens tillkomst. Också vid behandlingen av prästvalskommitténs förslag har denna tanke mött motstånd. Enligt utskottets mening har sedan år 1951 intet inträffat som förringar riktigheten av sammansatta stats- och första lagutskotts då gjorda uttalanden, att vid fall av personlig olämplighet å prästens sida i regel icke torde vara något att vinna genom en förflyttning samt att det vore angeläget att en särskild prästerlig avgångsstat komme till stånd. Då nu föreslås, att i prästvalslagen skall öppnas möjlighet till förflyttning av sistberörda orsaker, utan att frågan om en avgångsstat samtidigt löses, finner utskottet sig böra inskärpa vikten av att förflyttning av präst av sådant skäl endast tillgripes med synnerlig försiktighet. Detta är påkallat av hänsyn både till församlingarna och till prästerna.

Detaljutformningen av förflyttningsreglerna i förslaget till prästvalslag föranleder ej erinran eller yttrande av utskottet.

**Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 7 §
1 mom. och 13 § lagen den 13 november
1936 (nr 567) om domkapitel**

I 13 § 4 och 5 mom. domkapitelslagen finns intagna bestämmelser om den ordning, vari präst under vissa förutsättningar skall av domkapitlet skiljas eller avstängas från det prästämbete som förlänats honom genom prästvigningen. Vidare har i 5 mom. stadgats att det tillkommer domkapitlet att upptaga och avgöra fråga om skyldighet för prästerlig befattningshavare att avgå från sin befattning på den grund att han övergivit svenska kyrkans lära. För den händelse fråga är om präst, som innehar eller avsatts från eller avgått från befattning, som lyder under domkapitel, är det detta domkapitel som har att företaga dylik åtgärd eller prövning. Beträffande präst, som innehar eller innehaft prästerlig befattning vilken icke lyder under domkapitel — dock ej biskop — liksom beträffande präst som ej innehar respektive innehaft prästerlig befattning, ankommer enligt ett av chefen för justitiedepartementet vid tillkomsten av 1948 års ändringar i domkapitelslagen gjort uttalande vidtagandet av åtgärd av nu ifrågavarande art på domkapitlet i det stift, prästmannen genom prästvigningen kommit att tillhöra eller till vilket han senare må ha överförts (prop. 1948: 94 s. 45).

Med hänseende på detta uttalande har kommittén anfört följande.

Efter ett upphävande av stiftsbandet kommer den så att säga rättsliga anknytningen till ett visst stift att för en präst, vilken innehar en prästerlig befattning, som ej lyder under domkapitel, eller som ej har någon prästerlig befattning, att bli mycket svag. Åtminstone under vissa omständigheter kan det till och med te sig tveksamt om man alls kan anse att sådan prästman i sin egenskap av präst tillhör ett visst stift. I vart fall synes det icke lämpligt att avgörandet av frågan, vilket domkapitel som skall vara behörigt att vidtaga åtgärd enligt 4 och 5 mom., skall bero av en prövning av spörsmålet vilket stift prästen finge anses närmast tillhöra. Kommittén föreslår på dessa grunder, att i 13 § såsom ett nytt 6 mom. införes ett stadgande om att befogenhet, varom nu är fråga, skall tillkomma domkapitlet i det stift, varinom prästen har sitt hemvist. Då nu ifrågavarande regel har en tydlig karaktär av forumregel, lär någon tvekan ej kunna uppstå därom, att prästs hemvist är att bedöma efter 10 kap. 1 § andra och sista styckena rättegångsbalken.

Departementschefen

I 6 mom., som i övrigt utformats enligt kommitténs förslag, har med beaktande av ett påpekande från Västerås domkapitel även stadgats, att ifrågavarande befogenhet tillkommer Uppsala domkapitel i det fall, att prästen icke äger känt hemvist inom riket.

Då nuvarande 6 mom. i 13 § domkapitelslagen beröres av ifrågavarande lagändring, synes det lämpligt att i detta sammanhang låta det där meddelade stadgandet om en månads besvärstid utgå och sålunda göra lagen den 4 juni 1954 om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut tillämplig.

Det synes vidare lämpligt att även i 7 § 1 mom. domkapitelslagen införa tre veckors besvärstid.

Lagrådet

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottets hemställan

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen — med avslag å motionerna I: 516 och II: 650, II: 651 samt II: 652 — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om prästval;

B) att riksdagen måtte antaga det likaledes vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Stockholm den 16 maj 1957

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Lindblom, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, herr Domö, fru Wallentheim och herr Ollén;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedqvist, Gustafsson i Borås, fru Boman*, herr Onsjö, fru Johansson, fröken Bergegren och fru Lidman-Frostenson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Domö* och fru *Lidman-Frostenson*, vilka ansett dels att utskottets yttrande under rubriken »Stiftsbandet» bort ha följande lydelse:

Stiftsbandet har av ålder utgjort en väsentlig faktor i systemet för tillsättning av prästtjänster inom svenska kyrkan. Sedan länge har det varit omstritt.

Enligt utskottets mening vore det icke försvarligt att vid en reform av prästvalsagstiftningen bevara en principiellt livsvarig stiftsbundenhet för prästerna. Utskottet biträder sålunda förslaget att stiftsbandet bör avskaffas.

Emellertid har i den långvariga diskussionen kring stiftsbandet påvisats åtskilliga för kyrkan — för församlingslivet liksom för prästerskapet — värdefulla verkningar av detta institut. Det är enligt utskottets mening angeläget att då stiftsbandet avskaffas detta sker på sådant sätt att dessa positiva värden icke onödigtvis äventyras. Reformen — av Uppsala domkapitel betecknad som det mest betydande ingreppet i nuvarande ordning — bör därför genomföras med försiktighet. Såsom också föreslås i propositionen bör vid stiftsbandets principiella upphävande en tidsbegränsad stiftsbundenhet stadgas för de nyvigda prästerna.

I valet mellan femårig och tioårig stiftsbundenhet har flertalet domkapitel givit ett mycket bestämt företräde åt den längre tiden. På grund av det ansvar som åvilar domkapitlet för nyrekryteringen av präster till stiftet och för att församlingarna alltid skall bli tillfredsställande betjänade anser utskottet att den största vikt måste fästas vid denna inställning hos domkapitlen. Utskottet kan icke underlåta att påpeka att prästvalskommitténs antagande, att stiftsbandets avskaffande icke kommer att föranleda någon stor omflyttning av präster från det ena stiftet till det andra, är mycket ovisst.

Avgörande för departementschefen vid valet av femårstiden synes ha varit hänsyn till de norrländska stiftet. Domkapitlet i Härnösand och Luleå har nämligen befarat att en tioårig stiftsbundenhet skulle avskräcka prästkandidaterna från att ta anställning i dessa stift. Också för utskottet står det klart att rekryteringen till norrlandsstiftet långt ifrån att få försvåras fast hellre bör underlättas. Härvidlag är emellertid att märka att redan enligt propositionens förslag domkapitlet skall äga dispensera från bundenheten vid »hemstiftet». Fastställes i lagen en tioårig bundenhet, kommer intet att hindra domkapitlet i Härnösand och Luleå att — så långt de finner sig därmed kunna främja rekryteringen till stiftet — genom en generös dispensgivning borttaga det eventuellt avskräckande i en tioårsregel. Det sagda strider självfallet icke mot departementschefens stånd-

punkt att några legala olikheter i befordringssystemet framdeles ej skall få finnas mellan stiftet.

Slutligen vill utskottet som ett skäl för att nu antaga en tioårsregel framhålla, att det icke kommer att möta svårigheter att — därest så visar sig önskvärt — senare övergå till en femårig stiftsbundenhet. En förändring i motsatt riktning skulle däremot, vilka erfarenheterna än blir av stiftsbandets avskaffande, bli mer komplicerad och skulle inge betänkligheter av principiell art.

På anförda skäl biträder utskottet yrkandet i motionen II: 652 första punkten, vilket föranleder en ändring i 10 § förslaget till lag om prästval.

d e l s o c k att utskottet bort under A hemställa,

att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om prästval — måtte, med bifall till yrkandet under 1 i motionen II: 652 ävensom med avslag å samma motion i övrigt samt å motionerna I: 516 och II: 650 samt II: 651, för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen, att 10 § erhåller följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

10 §.

Har präst ej under minst fem år fullgjort prästerlig tjänstgöring inom det stift, till vilket han efter prästvigningen först knutits, må han endast under villkor, som Konungen föreskriver, på grund av egen ansökan komma i fråga till prästerlig tjänst inom annat stift.

(Utskottets förslag)

10 §.

Har präst ej under minst tio år fullgjort prästerlig tjänstgöring inom det stift, till vilket han efter prästvigningen först knutits, må han endast under villkor, som Konungen föreskriver, på grund av egen ansökan komma i fråga till prästerlig tjänst inom annat stift.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Inledning	11
Huvudgrunderna för den föreslagna prästvalslagstiftningen	14
Gällande bestämmelser	14
Kommittéförslaget	17
Departementschefen	20
Lagrådet m. m.	22
Utskottet	22
Särskilda frågor rörande prästvalslagstiftningen	23
1. Stiftsbandet	23
Gällande bestämmelser	23
Departementschefen	24
Motioner	27
Utskottet	28
2. Kallande av präst till domprost- eller kyrkoherdetjänst	29
Gällande bestämmelser	29
Departementschefen	30
Motion	31
Utskottet	32
3. Prästs rätt att återkalla ansökning till tjänst	33
Gällande bestämmelser m. m.	33
Departementschefen	34
Motion	34
Utskottet	34
4. Tillsättning av tjänst genom förflyttning	35
Departementschefen	35
Utskottet	37
Domkapitelslagen	38
Utskottets hemställan	39
Reservation	40